

ZAPOMENUTÉ BITVY 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

JAROSLAV NEDOBITÝ

ZAPOMENUTÉ BITVY

1. světové války

Jaroslav Nedobitý

1914

Letní měsíce roku 1914 byly plny diplomatického napětí mezi evropskými mocnostmi. Atentát na rakousko-uherského arcivévodu a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este rozeběhl sled událostí, které vedly do té doby k největšímu konfliktu v dějinách lidstva. Incident, který se stal rozbuškou Velké války, se odehrál při oficiální návštěvě Sarajeva 28. června 1914. Atentátník Gavrilo Princip byl členem skupiny spiklenců, která spolupracovala s tajnou srbskou organizací Černá ruka. O plánech na atentát zcela jistě věděla i srbská tajná služba, ale vláda tohoto malého státu nepodnikla žádné razantní kroky, aby neštěstí učinila přítrž. Rakousko-Uhersko, silně podporováno Německem, odeslalo Srbům desetibodové ultimátum, které bylo od začátku koncipováno jako nesplnitelné. Ačkoliv nelze srbské vládě upřít jistou snahu odvrátit blížící se neštěstí v podobě konfliktu s početně mnohonásobně silnější armádou monarchie, všechny body ultimáta jednoduše splnit nešlo. 28. července vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku.

Na stranu jihoslovanského státu se postavilo carské Rusko, které okamžitě zahájilo mobilizační aktivity. To se ovšem setkalo s nevolí německého císařství, které po několika dnech napětí vyhlásuje válku Rusku a požaduje průchod Belgií, aby mohlo zaútočit i na ruského spojence – Francii. Británie se rychle postavila na stranu Francie a Ruska, čímž vzniká spojenecký pakt známý jako Dohoda. Proti

Dohodě stojí takzvané Centrální mocnosti zastoupené především Rakousko-Uherskem a Německem. Mnoho států však prozatím zachovává neutralitu. Do války nevstupují například Spojené státy americké a k velké nelibosti Centrálních mocností ani Itálie. Další země sice čile podporovaly tu či onu stranu, ale oficiální oznámení zatím z úst jejich představitelů nezaznělo. Mnohdy to bylo z obavy, co přinesou příští týdny a měsíce, mnohdy proto, že vládnoucí panovnické dynastie vážalo jisté krevní pouto. Jak tomu bylo třeba v případě Řeckého království, jehož panovník nehodlal bojovat proti svým německým příbuzným, každopádně ne vždy byla příbuzná krev překážkou a zcela určitě nebyla překážkou neutralita toho či onoho státu. Belgie nadále odmítala německé požadavky na průchod jejich vojsk. Toto malé království však ke své smůle stálo proti jedné z nejsilnějších armád světa a ambiciózní Německo nemělo problém neutralitu porušit. Válce už nemohlo nic zabránit.

7. srpna obsazují nenávidění prusáci (označení německých vojáků) belgickou pevnost Liège. Rakouští vojáci v srpnu nepříliš přesvědčivě postupují v Srbsku a Rusko napadne německé jednotky na východě. Britské expediční síly zatím nehrají tak výraznou roli a 23. srpna jsou nuceny ustupovat v bitvě u Mons. Na východní frontě probíhají krvavé boje během celého srpna a září. Rusko bojuje u Tannenberu, u Lvova či u Mazurských jezer. Na západní frontě má německá armáda i nadále převahu a její postup se zadrhne až v bitvě na Marne, která vypukne 5. září. Francii se s vypětím všech sil podaří německé tažení na Paříž zastavit. Nedlouho poté vypukne celá řada pokusů o obchvat nepřítele, které si vyslouží přívlastek Závod k moři. Až

mořské vlny omývající břehy Francie zastaví sérii neúspěšných manévřů a válka začíná nabývat své konečné podoby. Obranná postavení dalece převyšují schopnosti vojáků v útoku, kulometry ničí pochodující roty a jízda pozbývá svého výsostného postavení. Tradiční pojetí války, které je tolik vlastní většině velitelů na obou stranách, se naprosto vytrácí. Nikdo už nevěří, že bude do Vánoc doma.

Boje ale pokračují s nezmenšenou silou. Bojuje se o Varšavu a 20. října vypukne první bitva u Yper. Nechvalně proslulé město zažije několik dalších intenzivních bojů a stane se jedním z nejproklínanějších míst na zemi. 1. listopadu vstoupí na straně centrálních mocností do války Turecko, tehdejší Osmanská říše, a otevře tak další válečnou frontu. Carské síly pokračují u Kutna, Lodže a Limanowy. Proběhne i další bitva u Varšavy. Koncem roku se rakousko-uherské jednotky utáboří v Karpatech a Francie chystá zimní ofenzívu. Přestože nejdůležitější boje probíhají na západě a východě Evropy, ani ostatní kontinenty nejsou válečného běsnění ušetřeny, a ačkoliv o tom učebnice dějepisu povětšinou mlčí, i Afrika a Asie se stanou součástí hry o budoucnost světa.

Německá pěchota během první bitvy na Marň

Vojáci Francie narukovali do války v zastaralých barevných uniformách

Kozácká jízda na začátku války

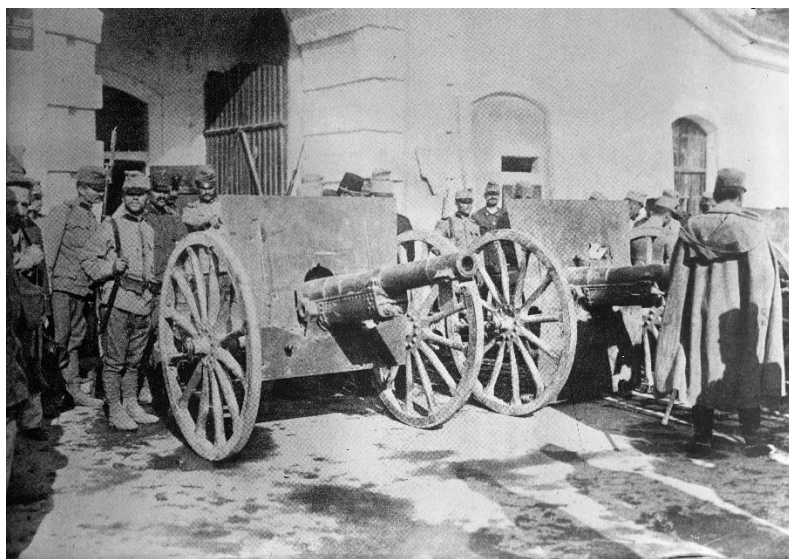
Ruská pěchota pochoduje na frontu

Němečtí vojáci během bojů o pevnost Liège

Belgické kulomety tažené psím spřežením

Rakouští vojáci s ukořistěnými srbskými děly

Němci pózuji v zákopech během bitvy u Yper

STUDNY U SANDFONTEINU

Koloniální Afrika byla na prahu Velké války rozdělena mezi mocnosti, které si velmi dobře uvědomovaly strategickou důležitost svých držav. V Německém císařství dokonce vycházel časopis *Deutsche Kolonialzeitung*, který mimo jiné informoval čtenáře o nutnosti obrany Německé východní Afriky, Německého Kamerunu a dalších kolonií. Není tedy divu, že se válečný požár poměrně rychle rozhořel i na africkém kontinentu. Zatímco na evropských bojištích probíhaly přesuny velkých bojových formací a jen zázrak na Marň pomohl zastavit počáteční německou ofenzívu, na hranicích afrických kolonií docházelo k bojům početně daleko menších jednotek složených často jen z domorodého obyvatelstva. Počáteční převaha tak byla, alespoň co se tabulkových počtů týká, na straně dohodových vojsk. V srpnu 1914 kapituloval jako první Togoland (dnešní Togo) zcela obklíčený britsko-francouzskou armádou a v září padlo do rukou spojeneckých jednotek hlavní kamerunské město Douala, ležící na březích řeky Wouri. Němci se pokusili zabránit vylodění jednotek v přístavu hradbou z potopených parních lodí a několik kilometrů širokým minovým polem. 11. září otestoval ostražitost německých obránců dělový člun HMS Dwarf, který vniknul do ústí řeky, ale palba pobřežních děl ho nakonec donutila odplout mimo jejich dostřel. Němečtí námořníci se pak v následujících dnech pokoušeli Dwarf neúspěšně potopit i za pomoci improvizovaných lodí. Mezitím neúnavně pracovaly minolovky a po vyčištění minového pole zahájila 26. září formace lodí

HMS Challenger, HMS Cumberland a HMS Dwarf finální útok. Velitel celé operace generálmajor Charles Dobell poslal do města ultimátum, ale odpovědi se nedočkal. Formace tedy spustila palbu z děl a den nato vplulo do přístavu pět výsadkových lodí. Zhruba 1 000 britských a francouzských vojáků bez odporu město obsadilo. Jen krátce poté podniklo francouzské námořnictvo další úspěšné vylodění u německého města Ukoko. Úvod války tak na západním pobřeží vypadal pro spojence velmi nadějně.

Mírně odlišná situace panovala ve sloučených britských koloniích na jižním cípu Afriky. Tato unie (oblast dnešní Jihoafrické republiky) přímo sousedila s Německou jihozápadní Afrikou (dnešní Namibie). V roce 1910 získala určitou formu nezávislosti a do války vstupovala krátce existující dominie po boku Velké Británie se samostatnou armádou. Britské vojáky totiž bylo nutné odvelet na západní frontu. Vojsku unie tak scházela organizace a zkušení důstojníci. I přesto mohla do bojů teoreticky nasadit až 100 000 odvedenců, což byla papírově obrovská převaha. Německé císařství nebylo v Jihozápadní Africe nijak oblíbené, a proto mohlo povolat jen asi 200 domorodých dobrovolníků. Jádro sil tak tvořily koloniální jednotky v počtu 2 000 mužů, 2 500 mužů v záloze a 1 500 příslušníků policie. Byly však dobře organizovány do 8 jízdních rot, 1 pluku jezdců na velbloudech, 4 baterií dělostřelectva, a dokonce byla připravena i jednotka letectva. Němcům navíc hrál do karet i fakt, že unie nebyla politicky jednotná a stále silněji bylo slyšet hlasy, které navrhovaly jihoafrickou neutralitu.

Britské velení požádalo 7. srpna 1914 unijního ministra Louise Bothu, aby obsadil komunikační stanice ve Windhoeku a dalších městech. Trvalo mu tři dny, než přesvědčil vládu o nutnosti s Brity spolupracovat a dalších několik dní, než byly připraveny plány pro vytvoření expedičních jednotek. Invazní plán byl odsouhlasen 9. září a 14. září unie oficiálně vyhlásila Německu válku. V plánu bylo sestavit tři vojenské skupiny, které měly zahájit první válečné operace. Skupina C, jejímž počátečním cílem bylo vylodění ve městě Lüderitz na západním pobřeží Namibie, měla být z jihu podporována skupinou A, která zahájila postup z přístavu Port Nolloth. Poslední skupina B dostala rozkaz útočit východním směrem na město Upington.

Situace se však i neustále komplikovala. Po vyhlášení války došlo v unii k povstání a ministr Botha měl plné ruce práce s nahrazováním důstojníků ve velení. Tlak na rychlou akci proti nepříteli sílil. Unijní vláda nutně potřebovala brzké vítězství, aby zmírnila domácí politickou nestabilitu a posílila veřejné mínění ve svůj prospěch. Skupina A, podléhající rozkazům generálmajora Henry Timson Lukina, zahájila postup z Port Nolloth bez dostatečné přípravy a s minimem zásob. 12. září dorazili vojáci ke třem hraničním přechodům. O dva dny později začaly Lukinovy jednotky jihoafrických jezdeckých střelců překračovat hranice, aniž by čekaly na vyřešení logistických, ale i zpravodajských problémů, které celý přesun provázely. Vojáci i velitelé sice rukovali s nadšením, nicméně bez dostatečné přípravy pro vedení vojenských operací na úrovni brigády proti sousední kolonii, kterou bránil zkušený a odhodlaný nepřítel. Generálmajora Lukina a jeho armádu čekala za hraniční linií

poušť s minimem vodních zdrojů. Výjimkou byla pouze oblast Sandfontein. Studně u Sandfonteinu se staly pro velení jihoafrické armády strategickým místem pro vedení války. Okolí mělo sloužit jako jakýsi odrazový můstek k dalším výpadům do nitra Německé jihozápadní Afriky. Ke smůle unie si jejího významu dobře všiml i velitel německých vojsk Joachim von Heydebreck, který držel významnou část svých vojsk u města Warmbad severovýchodně od Sandfonteinu.

V době, kdy generálmajor Lukin dorazil na hraniční přechod, bylo už u studní zhruba 200 jeho vojáků pod vedením kapitána Edwarda Welbyho. Generál předsunuté posádce vyslal další posilu jezdců plukovníka Granta spolu se dvěma děly. Grant od něho dostal důležité informace o přípravách nepřítele na útok s rozkazem posílit obranu. Lukin totiž vkládal svou důvěru do dostupných zpráv od vojenské rozvědky. Žádná z nich však nenaznačovala, že přímo naproti Sandfonteinu pochoduje téměř 2 000 nepřátel, dobře podporovaných dělostřelectvem. V předvečer bitvy tak studny bránily jen tři roty jízdních střelců o síle zhruba 300 mužů a pouze dvě děla. Zbytek armády ještě nepřekročil hranice.

Němci zahájili útok s velikou převahou. 1 700 střelců podporovala čtveřice kulometů a deset děl. Schutztruppe (německé označení koloniálních jednotek) rozpoutala smrtící salvu z kulometů a postupovala skrze skalnaté kopce směrem k nepříтели u studní. Plukovník Grant převzal velení a uskutečnil organizovaný a úspěšný ústup k obrannému obvodu kolem nedaleké hory Kopje. Do hry vstoupilo dělostřelectvo. Především jeden dobře umístěný německých

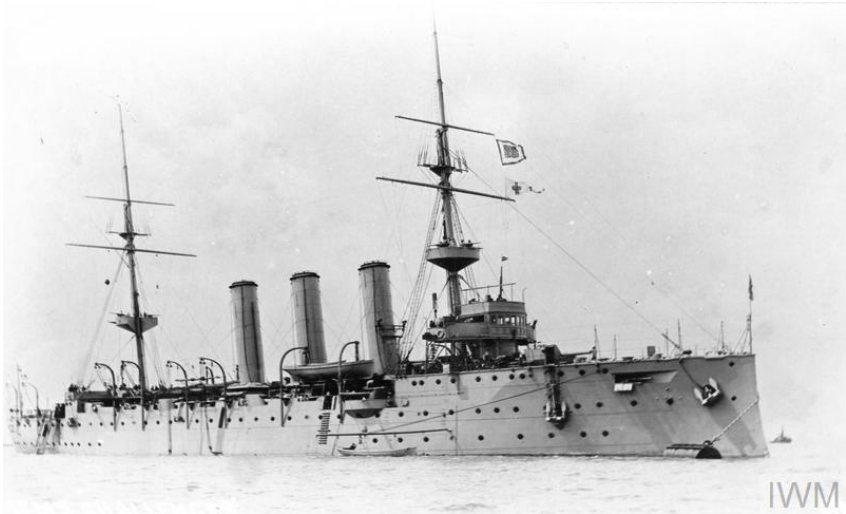
kanón způsoboval svou palbou velké ztráty. Jihoafričané byli obklíčeni a neměli žádnou možnost požádat o posily. Jejich dělostřelci ze všech sil odráželi útoky, neustále se přesouvali a vedli pozoruhodně účinnou palbu. Nakonec však podleli drtivé převaze německých jednotek a obě děla byla z boje vyřazena. Útočníci pokračovali v kulometné palbě a přesunuli celou baterii blíže k pozicím unijních střelců. Drtivé salvy doslova přimáčkly obránce k zemi. Přesto se jim s vypětím všech sil podařilo odrazit útok německé pěchoty, která utrpěla ztráty. Nicméně palba kulometů a děl neustávala a kolem poledne byl zasažen i plukovník Grant. Velení převzal kapitán Welby. To už se však německé jednotky přiblížily na vzdálenost zhruba půl kilometru a obránci museli vyvěsit bílou vlajku. 16 jihoafrických střelců při německém útoku padlo a 51 bylo zraněno. Zbytek obránců padl do zajetí. Joachim von Heydebreck slavil důležité vítězství. Jeho jednotky však přišly o 14 mrtvých a také 46 raněných mužů. Smutnou kapitolou prvního střetu na hranicích kolonií byly desítky mrtvých koní, které nemilosrdně masakrovala palba německých kulometů.

Voják německé kavalerie krátce před bitvou

Koloniální jednotky byly často vedené zkušeným německým důstojníkem.

HMS Challenger

Obr. 1 - Německá velbloudí patrola (zdroj: wikipedia)

Sir Henry Timson Lukin